

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KOMPARATIVNU KNJIŽEVNOST

Tea Vujić

Promjena kulture droge od kontrakulture do danas

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za komparativnu književnost

Tea Vujić

Promjena kulture droge od kontrakulture do danas

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Željka Matijašević

Zagreb, rujan 2018.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. KLASIFIKACIJA DROGA.....	2
2.1 KOKAIN, AMFETAMINI I POVEZANI STIMULANSI	2
2.1.1 KOKAIN	2
2.1.2 AMFETAMINI I POVEZANI STIMULANSI	3
2.2 OPIOIDI	3
2.3 KANABOIDI (MARIHUANA, HAŠIŠ, SKUNK)	4
2.4 HALUCINOGENI	4
2.4.1. SEROTONINSKI HALUCINOGENI	5
2.4.2. METILIRANI AMFETAMINI	5
2.4.3. ANTIKOLINERGIČNI HALUCINOGENI.....	6
2.4.4. DISOCIJATIVNI ANESTETSKI HALUCINOGENI	6
3. DRUŠTVENI KONTEKST NASTANKA KONTRAKULTURE.....	6
3.1 EKONOMIJA I INDUSTRIJA.....	6
3.2 UNUTARNJA I VANJSKA POLITIKA	7
4. KONTRAKULTURNI POKRET	8
5. DROGA U KONTRAKULTURI.....	12
6. PROPAST KONTRAKULTURE	19
7. KONZUMACIJA DROGE DANAS.....	21
8. PRIKAZ ODNOSA PREMA DROGI: PREDKONTRAKULTURA PEDESETIH I POSTKONTRAKULTURA OSAMDESETIH.....	23
8.1. BURROUGHSOV JUNKIE I TEORIJA OVISNOSTI.....	23
8.2. TRAINSPOTTING I TEORIJA OVISNOSTI 80-IH	26
9. ZAKLJUČAK	31

1. UVOD

Pojam kulture je teško odrediti pa je antropolozi i sociolozi definiraju raznim definicijama. Te definicije u širem smislu obuhvaćaju i duhovno i materijalno, odnosno sve ono što je čovjek svojim djelovanjem stvorio. Iako se danas pod pojmom kulture općenito prije svega misli na visoku kulturu, odnosno sve ono što se smatra „kvalitetnim“ (primjerice visoka književnost u odnosu na beletristiku), u pojam kulture današnjega društva spadaju i ponašanja i obrasci koji se smatraju devijantnima, primjerice uživanje droga. Unatoč tome što kultura droge (ili kultura uživanja droga, koje su danas većinom ilegalne) na prvo čitanje zvuči kao oksimoron, možemo je nazvati kulturom jer upravo ti obrasci postoje već duže vrijeme u formaciji određenoga dijela društva te se kroz svoje postojanje mijenjaju kako se mijenja i društvo. Ovaj će rad popratiti promjene u kulturi uživanja droga počevši od američke kontrakulture kao početka popularizacije uživanja ilegalnih droga sve do danas, s fokusom na propast kontrakulture, koja je bila prekretnica u percepciji uživanja droga.

2. KLASIFIKACIJA DROGA

Ima mnogo mogućih klasifikacija ilegalnih droga. Mogu se razvrstati po podrijetlu, odnosno načinu nastanka, što se odnosi na izvor droge. Tako se dijele na čiste droge (prirodne, nesintetičke, nastale direktno iz biljaka), polusintetičke i sintetičke, odnosno obrađene u nekoj vrsti laboratorija. Druga mogućnost klasifikacije je po terapijskoj uporabi, a odnosi se na način na koji droga mijenja nešto u tijelu (primjerice otvarači/suzbijači apetita i slično). Ova se klasifikacija razlikuje u medicinskoj i nemedicinskoj uporabi, za što je dobar primjer morfij koji se medicinski koristi kao suzbijač boli, a nemedicinski zbog efekta euforije. Još jedna od mogućnosti je klasifikacija po predjelu na koji droga djeluje, odnosno na autonomni ili središnji živčani sustav. Daljnje mogućnosti su klasifikacije po kemijskoj strukturi, po uličnim imenima koja se koriste za određene vrste droga, po načinu konzumacije ili po razini ovisnosti koju izazivaju (lakše ili teške droge).

U ovom će se radu koristiti podjela po kemijskoj strukturi droga zbog toga što jedina odgovara kontekstu. Podjela je preuzeta iz knjige *Drug Use and Abuse* i po potrebi nadopunjena drugim izvorima.

2.1 KOKAIN, AMFETAMINI I POVEZANI STIMULANSI

Nazivaju se stimulansima jer podražavaju centralni živčani sustav. Glavna razlika kokaina i amfetamina je što kokain ima dulje djelovanje na organizam.

2.1.1 KOKAIN

Kokain je psihoaktivna droga koja djeluje stimulativno na mozak, a stvara se od lista zimzelene biljke koke. Prodaje se kao fini kristalizirani bijeli prah, prvi put izoliran iz biljke 1860. godine. Načini konzumacije kokaina su nazalno (ušmrkavanje praha), oralno (žvakanje listića biljke, uglavnom korišteno religijski kod Indijanaca, stvara djelovanje poput opijata), injekcijom praha, pušenjem (tzv. crack). Učinci djelovanja kokaina javljaju se gotovo odmah nakon konzumacije i traju nekoliko minuta do sati, ovisno o količini. Dok stimulans traje, kokain stvara osjećaj euforije i energičnosti te utječe na promjenu percepcije. Kada stimulans završi, dolazi do nemira i razdražljivosti, često i paranoje, koji su praćeni fizičkim simptomima poput mučnina, vrtoglavice i grčeva u mišićima. Kokain je teška droga koja vrlo brzo stvara psihičku ovisnost, a nakon duljeg vremena korištenja dolazi do trajnih fizičkih i psihičkih oštećenja.

2.1.2 AMFETAMINI I POVEZANI STIMULANSI

Stimulativne droge koje su prvi put sintetizirane krajem 19. stoljeća uključuju amfetamine, dekstroamfetamine i metamfetamine. Unošenjem amfetamina postiže se kratak, ali intenzivan ushit koji započinje odmah nakon unošenja (stimulativna psihoza – stvara se dopamin, koji se kasnije inhibira). Zbog kratkog trajanja uzbuđenja vrlo brzo dolazi do ponovne želje za unošenjem, unatoč tome što je razina droge u organizmu i dalje vrlo visoka. Nakon ponovnog uzimanja ne postiže se razina ushita kao prvi put, stoga često dolazi do potrebe za povećanjem doze. Nakon nemogućnosti dostizanja prvotne razine ushita, konzument često pada u depresiju iz koje se pokušava izvući novom dozom. Najpoznatiji oblik metamfetamina je speed (meth, crystal meth). Načini konzumacije su nazalno (ušmrkavanjem bijelog praha), oralno (tablete, pušenje), intravenozno. Osim speeda, najpoznatiji metamfetamin je ecstasy (takozvani X ili MDMA). Prvi je put sintetiziran 1912. godine kao pomoć u psihoterapiji, no osamdesetih godina prošloga stoljeća postao je vrlo popularna ulična droga koja se najčešće povezuje sa rave zabavama, techno zabavama i sl. Uglavnom se konzumira oralno u obliku tableta, ili nazalno.

2.2 OPIOIDI

Opioidi se koriste stoljećima za religijske svrhe ili kao analgetik, za umanjeње boli. Opijum se dobiva ekstrakcijom iz jedne vrste biljke maka. Opijum ima efekt ukoliko se unosi oralno ili pušenjem. 1803. godine je otkriven proces izdvajanja morfija, glavne aktivne kemikalije, iz opijuma. Morfij je prepoznat kao vrlo jak analgetik te se tada pripisivao za raznolike bolove, pri čemu se pokazalo da se kasnije teže odviknuti od morfija nego pretrpjeti bol. Morfij se i danas kontrolirano koristi u medicini kao analgetik. 1874. je prvi put iz morfija sintetiziran diacetil morfin, odnosno heroin, a 1895. godine u Bayeru započela je masovna proizvodnja tog spoja. Heroin je smatran jačim analgetikom od morfija, ali bez njegovih loših kvaliteta. Brzo se pokazalo kako heroin stvara ovisnost, stoga je odbačen kao medicinski lijek, no ilegalno se tržište vrlo brzo razvilo zbog velikog broja ovisnika. Čisti heroin se pojavljuje kao bijeli prah, ali ulični je heroin smeđe boje (pomiješan sa paracetamolom, šećerom i ostalim supstancama). Načini konzumacije heroina su ušmrkavanjem, pušenjem (eng. chasing the dragon) ili intravenozno. Inicijalni efekt nakon uzimanja je izrazito euforičan, nestaju negativne emocije i javlja se opuštenost i ljubav prema sebi i drugima. Efekt nestaje brzo, a brzo se razvija i tolerancija

na heroin stoga dolazi do potrebe za većom dozom. Heroin vrlo brzo stvara fizičku i psihičku ovisnost. Također, uz fizičke i psihičke posljedice ovisnosti česte su i pojave HIV-a i AIDS-a kod ovisnika, zbog zajedničkih korištenja igli za unos heroina.

2.3 KANABOIDI (MARIHUANA, HAŠIŠ, SKUNK)

Pod kanaboide se svrstavaju marihuana i ostali pripravci konoplje (hašiš, skunk), a svi se dobivaju od biljke kanabisa (*cannabis sativa*). Kanaboidi su lake droge koje imaju psihoaktivna svojstva. Najrasprostranjeniji način konzumacije je pušenje, iako se listovi mogu i žvakati. Također, može se unijeti u hranu ili piće, pa i tako konzumirana ima psihoaktivna svojstva.

Primarni psihoaktivni sastojak u kanaboidima je THC (tetrahidrokanabiol). Različite inačice biljke sadrže različite količine THC-a te se po tome određuje njihova jačina.

Marihuana je jedina od svih navedenih droga zbog koje se danas vodi polemika o štetnosti, odnosno učinkovitosti. Marihuana se u nekim novijim istraživanjima nije pokazala kao štetna za organe, moždane ćelije i slično. Također, pokazala se njezina učinkovitost u smanjenju stanica karcinoma, a posebice u smanjenju bolova kod nekih kroničnih bolesti, pri čemu se najčešće konzumira u formi ulja koje se maže na nepce. Osim činjenice da smanjuje bol, ona i povećava apetit što je posebno korisno kod ljudi koji zbog raka ili neke druge kronične bolesti gube na kilaži. Legalizacija marihuane je provedena u nekim zemljama, a u ostalima je to aktivno pitanje zato što najveći dio konzumenata droga konzumira upravo ovu vrstu.

2.4 HALUCINOGENI

Halucinogene droge su jedna od najzanimljivijih skupina droga sa znanstvenog (a tako i uživalačkog) aspekta, upravo zato što mijenjaju svijest na bizarne načine. Nekada su ih nazivali psihomimeticima, jer se vjerovalo da oponašaju učinke funkcionalnih psihoza, poput shizofrenije. Šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, zagovornici halucinogenih droga nazivali su ih psihodelicima, što je također i najzastupljenija vrsta droga koja obilježava kontrakulturu, uz kanaboide. Halucinogeni izazivaju neke vrste halucinacija, no oni također utječu na raspoloženje, procese razmišljanja i psihološke procese općenito – zato se smatra da ih najbolje opisuje fraza „promijenjeno stanje svijesti“.

Dijele se na četiri grupe, zbog raznolikosti biljaka i sintetičkih tvari koje mogu proizvesti ovaj efekt.

2.4.1. *SEROTONINSKI HALUCINOGENI*

Serotoninski halucinogeni su skupina halucinogena u koje spada LSD i slične droge, poput meskalina i psilocibina. Ova skupina droge uzrokuje žive vizualne halucinacije, uz ostale efekte na svijest. Tu spadaju LSD (sintetiziran iz gljive), ibogain (biljka), psilocibin (gljive), DMT (biljka), meskalin (pejotl kaktus), harmin i harmalin (u obliku vina), lisergična amidna kiselina.

Iako je LSD droga koja iz današnje perspektive najbolje opisuje ovu skupinu, ima mnogo halucinogenih droga sličnih svojstava koje su se koristile prije sinteze LSD-ja. Prvi su učinke ovih biljaka spoznali američki Indijanci (pejotl kaktus, halucinogene gljive (*teonanacatl* – meso bogova) te lisergična kiselina, poznata kao morning glory seeds) te Afrikanci (biljka ibogain), a koristili su ih u religijskim ceremonijama – smatrali su da mogu otkriti budućnost, riješiti misterije te pomoći u liječenju bolesnih.

Ova vrsta halucinogena doživjela je veliki porast u europskoj i američkoj kulturi kada je 1938. Albert Hofmann u Baselu u Švicarskoj sintetizirao LSD iz ergot gljive za farmaceutsku tvrtku Sandoz Laboratories. Nakon 1943., LSD se distribuirao psiholozima i psihijatrima za psihoterapije, zbog ugodnih halucinacija koje je izazivao. 1960-ih već je postao popularan zbog takve vrste konzumacije, što je dovelo i do njegove popularnosti u kontrakulturi.

2.4.2. *METILIRANI AMFETAMINI*

Skupina halucinogenih droga u koje spadaju MDA i MDMA (ecstasy) i ostale, a koje su strukturalno vezane uz amfetamine te pokazuju promjene u svijesti bez senzornih (vizualnih) promjena.

MDMA, odnosno ecstasy, najpoznatija je iz ove skupine halucinogena. Njezina je popularnost započela 1960-ih, a i danas je poznata u Americi i Europi kao jedna od najrasprostranjenijih droga na studentskim zabavama i koncertima. Naziva se drogom ljubavi (*love drug*), zato što uzrokuje pojavu pozitivnih osjećaja prema sebi i drugima te povećanu empatiju i pojačanu želju za komunikacijom kao dio njezinog uživanja. Trajanje ove vrste droga je dulje od ostalih, od 6 do 8 sati, zato se često povezuje sa

cjelonoćnim koncertima, rave, techno i house partyjima i slično. Uzimaju se u formi tableta ili, rjeđe, nazalno.

2.4.3. *ANTIKOLINERGIČNI HALUCINOGENI*

Manje popularna vrsta halucinogenih droga koja uzrokuje sanjarski trans iz kojega se uživatelj budi sa malo sjećanja ili bez ikakvih sjećanja. U ovu kategoriju spadaju atropin i skopolamin, oboje nesintetičke droge dobivene iz biljaka.

2.4.4. *DISOCIJATIVNI ANESTETSKI HALUCINOGENI*

Ime su dobili po mogućnosti da proizvedu anesteziju dok osoba koja ih koristi ostaje polusvjesna, a ne osjeća bol. Najpoznatiji predstavnici ove skupine su PCP (anđeoska prašina) i ketamin. Mogu se uzeti oralno ili injekcijom.

3. DRUŠTVENI KONTEKST NASTANKA KONTRAKULTURE

Kao bilo koji društveni pokret ili društvena promjena, i kontrakultura je uvjetovana kontekstom koji se treba ukratko predstaviti kako bi se pokret mogao razumjeti.

3.1 EKONOMIJA I INDUSTRIJA

Krajem dvadesetih i kroz tridesete godine 19. stoljeća Sjedinjene Američke Države su bile u depresiji uzrokovanoj velikom gospodarskom krizom. Nakon takvog doba nesigurnosti, pedesete su godine za SAD označile povrat sigurnosti i novo doba prosperiteta te učvršćivanje gospodarske prevlasti u modernom svijetu. Drugi svjetski rat oslabio je i podijelio Europu, a ratna je proizvodnja ojačala američku ekonomiju što je stabiliziralo situaciju u državi zbog novih radnih mjesta i priljeva novaca.

SAD su tada preuzele vodstvo u znanstvenom i tehnološkom razvoju (proizvodnja kemikalija, elektronike, računala i sl.), poslijeratna industrija je uvelike rasla. To je promijenilo život ljudi - kako na državnoj razini, tako i na obiteljskim i individualnim mikrorazinama.

„Stabilnost američkog političkog i ekonomskog sustava, kao i odsustvo nezadovoljstva radničke klase i borbenosti, proizašla je iz uspješnog stvaranja konzumerističkog društva.“ (Madaras i SoRelle, 2000:292). Konzumerističko društvo

podrazumijevalo je da svaka (prosječna) obitelj po prvi puta može birati između više proizvoda koji se ne razlikuju niti po cijeni, niti po kvaliteti te da ih se moralo uvjeriti da kupuju proizvode koji nikada prije nisu bili proizvedeni. Zbog stabilnih prihoda banke su počele nuditi kredite, a ljudi su zbog osjećaja sigurnosti bili uvjereni da će ih moći otplaćivati, stoga je sve više Amerikanaca na taj način posjedovalo vlastite domove. Svaka prosječna obitelj posjedovala je barem jedan automobil u garaži, televizori u kućanstvima su postali prosjek, a ne luksuz. Mnogi novi kućanski aparati bili su znak društvenog statusa i kupovali su se više u tu svrhu nego zbog samog korištenja istih (Madaras i SoRelle, 2000). „Konzumeristička ludost“ konstantno je rasla putem medija koji su bili dostupni svugdje, pa i u kućanstvima (televizija, radio) te je tu nastupilo i zlatno doba oglašavanja i reklama. „Idealna američka obitelj“ bila je osnova masovne potrošnje. Višak novaca koji je ostajao u obiteljima ulagao se u djecu, stoga zbog prosperiteta i osjećaja sigurnosti pedesetih dolazi do *baby booma*, porasta nataliteta, a upravo će ta djeca kasnije biti pokretačka snaga kontrakulture sedamdesetih godina. Poslijeratni prosperitet doveo je i do unaprjeđenja obrazovanja u vidu proširenja kampusa i fakulteta, što je uz posjedovanje osobnih automobila i puno ugodniju i jednostavniju mobilnost dovelo do toga da je mnogo mladih ljudi sa sličnim stavovima boravilo na istim lokacijama (Gair, 2007).

Amerikanci su u porastu konzumerističkog društva razvijali kulturu konzumacije – uživanja u proizvodu te, finalno, izbacivanja proizvoda nakon što se istrošio (Madaras i SoRelle, 2000:297). Čovjek je postao produkt društva, ograničen konzumerizmom, ukalupljen, što je kasnije u kontrakulturi postalo upravo ono što oni nisu htjeli biti: „Ovi ljudi nisu bili samoostvareni ljudi koji su se prisjećali vlastite borbe protiv tegoba, već društveno napravljena generacija koja nije vjerovala da bi ih društvo iznevjerilo...“ (Madaras, SoRelle, 2000:307).

3.2 UNUTARNJA I VANJSKA POLITIKA

Između dva svjetska rata SAD je prekinuo politiku izolacionizma i preuzeo svojevršno vodstvo međunarodnog poretka (Cravetto, 2008). Sovjetski Savez se snažno odupirao američkom globalizmu, zbog čega su te dvije velesile svijet gledali kao podijeljeno područje utjecaja.

Trumanova vlada je odlučila da je nužno suzbiti širenje komunizma zbog domino teorije sprječavanja ekspanzije neprijatelja, koja pretpostavlja da zemlja obuhvaća regiju

(Cravetto, 2008). Stoga se SAD uključio u Vijetnamski rat na strani antikomunistički orijentiranog Južnog Vijetnama, odnosno u početku na strani Francuske koja je od 19. stoljeća imala kontrolu nad Vijetnamom. Komunističku stranu Sjevernog Vijetnama držao je Sovjetski Savez uz Kinu i ostale komunističke države. Vrlo je brzo taj rat prešao u sukob između dvije velesile koje su se zapravo borile na tuđem teritoriju – SAD-a i Sovjetskog Saveza (Cincotta, 1998).

Kroz godine SAD je samo povećavao svoju ulogu u tom ratu, slao sve više resursa u vidu novaca i opreme kao i u vidu vojnika. Unutar države medijima je konstantno prikazivana iluzornost o pobjedi u Vijetnamu, no krajem šezdesetih godina, kada su u medije procurile snimke jezivih bitaka, javnost je krenula prosvjedovati protiv rata ili barem protiv sudjelovanja njihove države u istome. Pokret protiv Vijetnamskog rata rastao je u širem pokretu kontrakulture. „Javnost je otkrila da su neke američke vojne jedinice počinile krvave zločine u Vijetnamu te da je vlada lagala o okolnostima u kojima se dogodio incident u zaljevu Tonkin 1964. godine. Mnoge Amerikance užasnula je invazija na Kambodžu. Rat je nagnao mnoge mlade Amerikance da posumnjaju u akcije svoje vlastite zemlje i vrijednosti za koje se ona zalagala.“ (Cincotta, 1998:313). Amerikanci nisu željeli da SAD izgubi rat, jedini cilj proturatnih protesta je bio da se SAD povuku iz Vijetnama.

U međuvremenu, mimo vanjske politike koju su SAD vodile na svjetskoj razini, društveno-politički problemi su se počeli razvijati i unutar SAD-a. Osvijestilo se da američki prosperitet i konzumerističko društvo obuhvaćaju samo mali dio nacije – uglavnom bijele Amerikance. Stoga se šezdesetih godina krenuo razvijati pokret za građanska prava, također u okviru pokreta kontrakulture. Pokretu za građanska prava koji se na nenasilan način borio protiv rasizma (prvenstveno crnih građana, a zatim i ostalih manjina – latino pokreti, pokreti starosjedilačkih Amerikanaca) uskoro se pridružio i ženski pokret (Cincotta, 1998).

4. KONTRAKULTURNI POKRET

„I zaista bi se ono što nastaje među mladima moglo bez straha da ćemo pretjerati nazvati „kontrakulturom“. Pod ovim nazivom podrazumijeva se kultura koja je toliko korjenito

udaljena od glavnih tokova našeg društva da mnogima već ne izgleda kao kultura nego kao provala barbara.“ (Roszak, 1978:41)

Sam pokret kontrakulture nema ekonomsku pozadinu, ona je čisto kulturna revolucija, u osnovi nepolitizirana, ali s političkom domenom koja se odnosi isključivo na građanske slobode. „Umjesto toga, apelirali su na ono što su nazivali iskrenim „američkim vrijednostima“, primjerice osobna sloboda izbora kao alternativa korporativnom kapitalizmu koji je po njima kvario američke ideale.“ (Gair, 2007:26)

Kontrakulturni pokret sačinjavaju mladi, studenti i intelektualci, što je ujedno čini prvim značajnim društvenim pokretom koji nije predvođen proletarijatom – upravo zato što nema ekonomsku pozadinu. U ovoj točki vidljiv je jedan od glavnih razloga nerazumijevanja kontrakulture od strane starijih generacija – oni pak smatraju da su to djeca koja su odrasla u dobrostojećim ili bogatijim obiteljima koje su im sve omogućile, a koja to ne znaju cijeniti obzirom na to da nisu prošli gospodarsku krizu i depresiju tridesetih godina (Gair, 2007). Osim toga, ovo je prvi pokret kojeg sačinjava centralni dio društva, a ne marginalna grupa: ovo su većinom mladi ljudi srednje klase. Osnovnim početnim ciljem kontrakulturnog pokreta možemo nazvati otuđenje od starog društva u svim aspektima: društvenom, političkom, psihološkom i ekonomskom – Roszak (1978) to naziva totalnim odbijanjem prikrivenog autoritarizma društva.

No što je zapravo ono što se naziva pokretom kontrakulture? Teško ga je definirati upravo zato što se, kao i svaka društvena promjena, sastoji od mnogo različitih aspekata. „Kako bismo karakterizirali kontrakulturu koju oni čine okupljajući se slučajno? Jasno je da se na to pitanje ne može odgovoriti manifestom uz koji bi jednodušno pristala nezadovoljna mlađa generacija. Kontrakultura nije takav disciplinirani pokret. Ona je po svojoj prirodi nalik na srednjovjekovne križarske ratove: šarena procesija koja duž puta neprekidno prima i gubi svoje pripadnike... Neki se pridružuju samo na kratko, da bi se uključili u neku trenutačnu bitku: pobunu na fakultetu, antiratnu akciju ili demonstraciju protiv rasne nepravde. Neki možda razvijaju i poneki majušan barjak protiv nehumanosti tehnokracije; možda prikače bedž na kojem piše „ja sam ljudsko biće: ne oštećuj, ne rasteži i ne kidaj“, drugi su se pak u tolikoj mjeri odsjekli od naklonosti društva da nemaju drugog izbora nego da produže tim putem dok ne dođu do Svetog grada. Nikakve pojedinačne reforme ili manja prilagođavanja onoga što napuštaju ne bi ih mogli navesti na povratak.“ (Roszak, 1978:45)

Ono što ujedinjuje sve pokrete i grupe koji u isto vrijeme sačinjavaju američku kontrakulturu jest ustrajanje na revolucionarnoj promjeni koja bi za njih trebala obuhvatiti ne samo društvo, već i psihi svakog individualca. Sa strane društvene promjene, polazi se od suprotstavljanja apsolutnom zlu ortodoksne kulture u kojoj se nalaze, a koji simbolizira stav prema bombi. Roszak (1978) upućuje na činjenicu da se njihovo zgražanje ne odnosi samo na to da bomba postoji, već na cjelokupni etos bombe koji predstavlja američko društvo: politiku, javni moral, privredni život i intelektualna nastojanja. Gair (2007) to naziva strahom od neodgovornih političkih i vojnih vođa koji uništavaju svijet nuklearnim holokaustom. Kontrakultura cilja na rušenje znanstvenog pogleda na svijet koji je doveo do nastanka bombe. Znanstvenici i intelektualci, koji bi kao predvodnici društva trebali znati više i bolje, svojim su radom stvorili bombu, a kada se taj rezultat treba opravdati odgovornost se prebacuje sa znanosti na vladu i obrnuto. Stoga oni zahtijevaju preuzimanje društva od strane drugih koristeći bombu kao dokaz da znanost niti obrazovanje ne mogu osigurati dobro vođenje istoga.

Ono što zagovaraju kao alternativu jest po Roszaku (1978) novo društvo vođeno neintelektualnim sposobnostima ličnosti iz koje bi politički i socijalni oblici trebali proizlaziti. Iskustvo ljudskog zajedništva trebalo bi biti mjerilo za lijepo i dobro, a neljudski faktori koji izazivaju otuđenje (koje zatim omogućava uporabu drugih kao objekata za postizanje osobnih ciljeva) trebali bi biti potpuno izbačeni. Način na koji se to može postići jest samoosvještenje, samoispitivanje i traganje za vlastitom istinom i svijesti, odnosno upoznavanje vlastite ličnosti, psihičko oslobađanje.

Upravo je taj orijentir na osobno i na vlastitu ličnost ono što je zajedničko svim grupama unutar pokreta kontrakulture. Nemaju konkretno definiran zajednički pokret, ali imaju zajednički cilj i slažu se oko načina na koji se do njega treba doći – okretanjem ka vlastitoj svijesti. Ono po čemu se razlikuju, s druge strane, jest način koji koriste kako bi doveli do promjene društva.

Najistaknutije političko krilo kontrakulturnog pokreta, iako se oni nisu smatrali dijelom kontrakulture i ograđivali su se od nje, jest nova ljevica (sa svim svojim podgrupama). Nova ljevica je bila prava politička stranka čiji je način djelovanja bio politički aktivizam. Po Roszaku (1978), karakterizira je odbijanje tendencije po kojoj se doktrina postvaruje do stupnja na kojem joj se pridaje veće značenje nego ljudima. Ona u svom političkom programu stavlja individualca kao osnovu društva, odnosno smatra da

svatko uzrokuje i odgovara za vlastite posljedice. Za novu ljevicu je nedopustivo posjedovanje vlasti nad drugima, kao i upotreba bilo kakve vrste nasilja u korist ideala, koliko god on bio opravdan (Roszak, 1978). Zagovarali su zajednički odnos politike i privatnog života u svom sloganu „Osobno je političko“, osobno iskustvo za njih treba preći u socijalnu analizu pri čemu će pojedinac iz stanja otuđenosti prijeći u stanje autentičnosti (Rossinow, 2002). Upravo ta orijentiranost na opravdavanje vlastitog mišljenja i postupaka u bilo kojem kontekstu dovela je i do raskola unutar nove ljevice.

Anarhistička kontrakulturalna grupa iz San Francisca, Diggersi, također je imala političku notu u svom načinu borbe za civilna prava. Oni su koristili metodu „live-actinga“ (Gair, 2007), odnosno prenijeli su teatar na ulice. Njihova je borba primarno bila borba protiv kapitalizma – dijelili su besplatnu hranu onima koji su je željeli, kasnije i besplatnu odjeću i organizirane prijevoze, smještaje i medicinske centre, pokušavajući na taj način pokazati kako je novac nebitan u odnosu na ljudske odnose te kako se i bez njega može normalno živjeti. Ono što je kontradiktorno u njihovom pristupu jest činjenica da je za sve usluge koje su nudili bio potreban novac, no za njih je on predstavljao sekundarno sredstvo za pokazivanje važnosti međuljudskih odnosa i života u novom tipu zajednice.

Grupa iz New Yorka, Yippiji, imali su drugačiju taktiku i puno izraženiji anarhizam u svojoj političkoj borbi protiv postojeće vlasti. Ono što su oni prepoznali bila je snaga medija, koju su koristili kako bi proširili svoj aktivizam (Gair, 2007). Njihovi su prosvjedi bili izuzetno oštri, prvenstveno politički i proturatni, stoga ih je i dio ljudi koji su se slagali s njihovim ciljem zapravo zanemarivao. Doktrina njihovog predvodnika, Jerryja Rubina, bila je „Act first. Analyze later. Impulse – not theory – makes the great leaps forward.“ (Gair, 2007:130), što je pokazatelj da i oni u svom načinu rušenja društva polaze od osobnog.

Beatnici, ili beat generacija bili su prethodnici kontrakulture, oni koji su raskršili put za stvaranje pokreta. Beatnici su grupa autora koji su počeli objavljivati 1950-ih godina, a njihova su djela težila odmakom od tadašnjeg stanja američkog društva. Elementi njihovih djela koji su utjecali na stvaranje kontrakulture bili su spiritualno traganje za višom razinom svijesti (odnosno za oslobađanjem iste), istraživanje religija (posebno istočnjačkih, koje su orijentirane na svijest pojedinca), oslobođenje čovjeka općenito s naglaskom na seksualno oslobođenje. Beatnici su smatrali kako su agens za stvaranje novog, slobodnog čovjeka halucinogene droge, psihodelici, a novi čovjek je onaj koji će

presložiti kulturalnu shemu i dovesti do promjene društvene mape tadašnjeg vremena. Čitanje pjesama od strane pet pjesnika u Six Gallery u San Franciscu 1955. godine smatra se trenutkom začetka kontrakulturalne umjetnosti, a beat generacija je postala nositelj literarnog dijela pokreta. Najpoznatiji od pet pjesnika koji su čitali svoju poeziju bio je Allen Ginsberg, s pjesmom Urlik. Gair (2007) napominje da je način predstavljanja pjesme prije objavljivanja iste bio pokazatelj otuđenja koji je zagovarala beat generacija, te da naglasak na gestu i tjelesne funkcije pri čitanju pjesme simbolizira odbijanje tradicije potisnutog i otuđenog i otvara prostor novoj vrsti poezije. Najpoznatiji predstavnici beat generacije, uz Ginsberga, bili su Jack Kerouac i William Burroughs. Smatrali su se ozbiljnim umjetnicima, avangardnim dijelom visoke književnosti – umjetnicima koji su pokušali promijeniti američku književnost u skladu sa društvenom promjenom.

Osim ovih grupa koje možemo imenovati, potrebno je ukratko navesti i ostale pokrete koji su se odvijali u to vrijeme. Pokreti za građanska prava odvijali su se u američkom društvu i mimo kontrakulture, odnosno vođeni od strane manjina. Građanska su prava prvo tražili crni Amerikanci, što se zatim proširilo i na ostale manjine (primjerice latino-pokret, pokret starosjedilačkih Amerikanaca i sl.). Ženski pokret, odnosno val feminizma, također je počeo jačati u to doba. Pokreti za očuvanje okoliša krenuli su kada je svijest o zabrinutosti za onečišćenje planeta počela jačati. Ovi su se pokreti događali van same kontrakulture, ali ih je ona, neke više, a neke manje, uvukla u sebe te ih je svojim djelovanjem u tom vremenu dovela na novi nivo.

5. DROGA U KONTRAKULTURI

Prva asocijacija koju čovjek dobiva pri spomenu kontrakulture danas, uz pojam hipija, jest poznata krilatica „Seks, droga i rock and roll“. Važno je napomenuti da su seksualno oslobođenje, uživanje droga i glazba (točnije rock and roll) u kontrakulturi toliko povezani i ovisni jedni o drugima da ih je gotovo nemoguće analizirati samostalno ukoliko ih se želi sagledati kao dio društvenog procesa.

Kao što je već spomenuto, cilj kontrakulture bio je stvoriti novi, bolji svijet kulturalnom promjenom. Uvjet te kulturalne promjene jest unutarnja promjena svakog čovjeka koja zatim povlači društvenu promjenu. Introspekcija i širenje svijesti, koje se uglavnom postiže psihodelicima trebali bi dovesti do seksualnog oslobođenja. Seksualno

oslobođenje po Haynesu (2000) podrazumijeva oslobođenje od represije nad samim sobom, oslobođenje od navike provođenja represije nad drugima te prepoznavanje i oslobađanje od represije koja je nametnuta od strane drugih. To dovodi do prestanka potrebe za posjedovanjem i samim time do nestanka ljubomore u međuljudskim odnosima. Miller (1991) povlači paralelu između uživanja droga koje vodi ka slobodi pristupa psihičkom užitku te uživanja u seksualnom činu kao slobodi pristupa fizičkom užitku. Seks i droga u kontrakulturi vrlo često idu ruku pod ruku, jer se smatra da droge pojačavaju seksualno iskustvo.

Rock and roll, s druge strane, prema Milleru (1991) nije bio samo glazba, nego je za pripadnike kontrakulturnog pokreta bio način života. Dok je droga uključivala unutarnje iskustvo, rock and roll je bio zajednički, društveni, ono što je povezivalo sve koji u njemu sudjeluju. Rock and roll je bio medij za komunikaciju kontrakulture, onaj medij koji je prenosio najbitnije poruke. To je razlog zašto je rock usko vezan uz revoluciju, ne toliko na političkoj razini koliko zbog utjecaja na životnu orijentaciju slušača (Miller, 1991). Kao nova glazbena vrsta, rock je podržavao nove vrijednosti, prenosio ih je u svojim tekstovima ne samo porukom koju tekst nosi, već činjenicom da je on trenutani, spontan i cjelovit.

Ipak, od navedenog trojca, uz kontrakulturu je prvobitno i intrinzično bila povezana droga. Prije popularizacije rock and rolla i prije samog seksualnog oslobođenja, droga je bila potrebna za unutarnju promjenu, uvjet za ikakve društvene procese, a seksualno oslobođenje i rock and roll u ovom kontekstu, iako jesu osobni, primarno služe kao društveni procesi.

Konzumacija droge za pripadnike pokreta označavala je s jedne strane bunt odvajanja od starog, nepoželjnog svijeta, a s druge strane najvažnije sredstvo kojime će se taj nepoželjni svijet srušiti i omogućiti stvaranje novog, boljeg društva. Čak i oni koji nisu konzumirali odobravali su konzumaciju od strane drugih, ili je u najmanju ruku nisu osuđivali.

Miller (1991) naglašava razliku terminologije u istraživanju konzumacije i značaja droga u kontrakulturi – drogama su se nazivale sve supstance, one koje su smatrali

dobrima i one koje su smatrali lošima. Ali supstance koje su smatrane isključivo dobrima nazivali su dop¹.

Naziv:	DROGA	DOP
Supstance:	Marihuana, hašiš, LSD, psilocibin, meskalin, pejotl	Amfetamini, metadrin, DMT, STP, barbiturati, opijati
	Kokain	
Vrste:	Halucinogeni	Speed i „downeri“
Rezultat konzumacije:	Širenje svijesti	Sužavanje svijesti, zaglupljivanje
Preprodavači:	„Dealers“	„Pushers“

Dobre supstance, odnosno dop, podrazumijevale su halucinogene za koje se smatralo da nisu štetni i da njihova konzumacija širi svijest. Širenje svijesti individualca i introspekcija bili su zacrtani recept za promjenu društva. S druge strane, loše supstance, takozvane droge, uglavnom su uključivale speed i ostale amfetamine koji su sužavali svijest, odnosno tjerali osobu da se povuče u sebe bez ikakve introspekcije, dakle odvajanje od svijeta i društvenosti bez ikakve svrhe za proučavanjem vlastitih misli. Kokain je bio rubna supstanca, ona koja je nekada ulazila u klasifikaciju droga, a nekada u klasifikaciju dopa – ovisno o osobi koja ju je konzumirala. Miller (1991) također naglašava da nema univerzalne podjele na dobre i loše droge i da je zato ova podjela neprecizna, zato što je svaki pojedinac imao pravo odlučiti što za njega spada u koju kategoriju.

Ova je podjela ipak većinski izgledala ovako, i koliko je razlika za njih bila značajna opisuje citat pisca Toma Coffina:

„...Dope, not DRUGS – alcohol is a drug, pot is DOPE; nicotine is a DRUG, acid is DOPE, DRUGS turn you off, dull your senses, give you the strenght to face antoher day in Death America, DOPE turns you on, heightens sensory awareness, sometimes twists them out of shape and you experience that too, gives you vision and clarity, necessary to create Life from Death...“ (Miller, 1991:2).

¹ Dope, slobodan prijevod.

U to vrijeme, dok je konzumacija te vrste droga bila nešto novo i nisu se mogle predvidjeti posljedice koje ona može izazvati, jedini problem koji su povezivali uz konzumaciju droge bila je visoka cijena i upitna kvaliteta droga kupljenih na ulici.

Miller (1991) naglašava tri glavne točke kojima se u vrijeme kontrakulture opravdavala konzumacija droga² - zabava, revolucionarnost te činjenica da je konzumacija dobra za tijelo i duh. Što se zabave tiče, Miller ističe da je hedonizam bio sastavni dio kontrakulture kao pokreta. „If it feels good, then do it as long as it doesn't hurt anyone else.“ (Miller, 1991:5) Ono što se i u ovom citatu pokazuje kao sastavno za kontrakulturu jest činjenica da su kroz tu borbu za novo, bolje društvo i dalje na prvo mjesto stavljali individualca i njegove potrebe, no niti u kojem slučaju nije bilo dozvoljeno prisiljavati druge na bilo kakav postupak na koji nisu bili voljni pristati. Nije se osuđivao nikakav čin na koji su pristali svi u njega uključeni, ali se osuđivao bilo kakav oblik prinude nekoga na nešto što nije htio. To i danas, više od pola stoljeća kasnije, stoji kao moderno razmišljanje. Revolucionarni dio konzumacije droga je najvažniji za sam pokret kontrakulture, i on je kao takav ima dvije razine. Prva je razina šokiranje postojećeg društva, većine koja je to smatrala devijantnim ponašanjem. Samim time bilo kakva vrsta droge i njezina konzumacija u to vrijeme postaje simbolom neslaganja sa postojećom kulturom i društvom. Druga je razina ona u koju su pripadnici kontrakulture polagali nade za korjenitu promjenu društva – revolucija na razini pojedinca koji konzumira kako bi promjenio sebe, i samim time, ukoliko pokretačka masa bude dovoljna, čitavo društvo. To se nadovezuje na treću točku, drogu kao oružje koje liječi tijelo i duh: u duhovnoj potrazi za filozofijom života i potrazi za uvidom u sebe, droga je katalizator koji to može omogućiti.

Švicarska farmaceutska tvrtka Sandoz, proizvođač i dobavljač LSD-a, odlučila je povući proizvod sa tržišta 1965. godine, zbog pretjerane zlouporabe supstance u nemedicinske svrhe. „Svi dokazi... izneseni od strane Sandoz laboratorija upućivali su na važnu ulogu koju ova supstanca može odigrati u neurološkim istraživanjima i psihijatriji... [ali] došlo je do slučajeva zlouporabe LSD-a... Poplava zahtjeva za njime... je sada postala neobuzdana.“ (Farber, 2002:30) Država je odgovorila kontrakulturi na način da je 1966. godine na kongresu ilegalizirala LSD i ostale droge. To je povuklo niz problema – prvo, politika i masovni mediji su se upleli u pokret koji ih nije priznavao kao bitne za svoj

² Unatoč Millerovoj terminologiji, u ovom radu će se kao i do sada koristiti termin droga.

opstanak, drugo, počele su nastajati raznorazne udruge i njihovi voditelji koji su se borili za legalizaciju te treće i najvažnije – droga se nije prestala konzumirati, konzumirala se jednako (ako ne i više), ali se proizvodila i prodavala na crnom tržištu, takozvana „ulična droga“, što je značilo da supstance koje su se proizvodile i prodavale više nisu imale apsolutno nikakvu kontrolu kvalitete.

Činjenica da je droga, posebno LSD, postala ilegalna nije dovela do smanjenja konzumacije, već je dovela do situacije koja je konzumaciju zapravo dodatno i proširila. Kako je načelo kontrakulture bilo slobodan izbor svakog pojedinca, smatrali su da imaju pravo i slobodu odlučiti što je dobro za njih i njihovo tijelo. Pozivali su se na prava američkih indijanaca koji su imali svoje crkve u kojima je bilo dozvoljeno korištenje opijata u religijske svrhe. Mnogi su iz tog razloga počeli osnivati svoje crkve ili slične udruge. Ona koja je bila najznačajnija i koja je privukla najveću masu ljudi bila je Liga za spiritualna otkrića (League for Spiritual Discovery, sam akronim u imenu pokazivao je na što se odnosi i što zagovara) Timothyja Learyja. „Među njima se ističe ličnost Timothyja Learyja kao začetnika, apologete i visokog svećenika psihedelije kojem nema premca.“ (Roszak, 1978:125) Leary je jedan od prvih istraživača psihodeličnih iskustava, zaposlen na Harvardu, otpušten 1963. godine zbog optužbe da njegovo istraživanje o konzumaciji LSD-ja za istraživanje psihe ne spada u bihevioristička istraživanja kakva je fakultet podržavao. Nakon nekoliko optužbi i zatvorskih kazni zbog konzumacije narkotika, Leary osniva Ligu za spiritualna otkrića i započinje sa procesom religizacije psihodelika, na čelu sa LSD-jem. „Upravo je Leary uspio da psihedeličku fasciniranost mlade generacije solidno ugradi u religijski kontekst. Leary je konačko masama tinejdžera i studenata prenio povezanost psihedeličkog iskustva i vizionarske religije, koju su otkrili daleko nadareniji umovi.“ (Roszak, 1978:126)

Leary je tvrdio da svoju religiju želi održati čistom, bez ikakvih socijalnih struktura, ali da je osnivanje Lige bilo nužno zbog borbe za legalizaciju, zbog omogućavanja slobode ili barem za legalizaciju droge u religijske svrhe. Liga je imala dvije zapovijedi za molekularno doba: „(1) Thou Shalt Not Alter the Consciousness of thy fellow man. (2) Thou Shalt Not Prevent thy fellow man from Altering his own consciousness.“ (Miller, 1991:8) „The League was dedicated to the ancient sacred sequence of turning-on, turning-in and dropping-out.“ (Miller, 1991:8) Prema Farberu (2002), „Turn on, turn in, drop out“ postao je novi slogan kontrakulture, koji je Leary proširio i putem masovnih medija povezujući LSD sa svim dobrim stvarima koje mozak može proizvesti. To je značilo da

svaki pojedinac mora aktivirati svoju neuralnu mrežu (mozak), iskoristiti aktivaciju da se poveže sa svijetom oko sebe te da sam selektivno odabere ono od čega se želi odvojiti. Ipak, Leary je tvrdio da je droga samo kemijski agens koji otvara um, a da je za sve ostalo potrebna okolina. U okolinu je osim same postave okoliša spadala i priprema korisnika, njegovo raspoloženje i opuštenost. Stoga su njihove seanse uvijek bile kontrolirane. Leary je dakle povezo konzumaciju droge sa mističnom religioznošću, vrstom mudrosti koja se bez pomoći droge ne može postići te je smatrao da na taj način LSD i halucinogeni utječu na stvaranje novog svijeta i nove „rase“ unutar njega. Osobna revolucija nosi socijalnu revoluciju, a socijalna revolucija bi trebala dopustiti osobnu slobodu.

Dok je Leary stvarao svoj kult štovalaca LSD-ja i ostalih halucinogena, koji su uz sam LSD štovali i njega i počeli plaćati za seanse i prisustvovanja na njegovim govorima, neki su birali drugačiji put za širenje utjecaja halucinogena u vrijeme kada su postali ilegalni. Oni koji se nisu priklonili Learyjevom kultu nisu prestali sa konzumacijom, već izabrali drugi način. Ken Kesey, romanopisac i jedan od najpoznatijih književnika kontrakulture, i njegovi pristaše koji su se nazivali Merry Pranksters, također su vjerovali da LSD treba biti dostupan svima. U tu su svrhu stvorili „acid-testove“, masovne javne LSD tripove. Oni su, za razliku od Learyja koji je to doveo na razinu religije sa sobom kao svećenikom, koristili LSD kako bi preispitali društveni prostor. „LSD se uživao zajedno sa opojnom mješavinom električnih rock sastava, ligh-showa i slobodnog plesa. Namjera je u najboljem slučaju estetska i zabavna.“ (Roszak, 1978:126) „... svi su naginjali povećavanju psihičkog, osjetilnog doživljaja, punili su im glave i gurali ih prema prostranom kolektivnom iskustvu koje je tutnjalo prema nepoznatom... Pranksteri su shvaćali svoje vizije kao znak neizmjerne zabavnih, izazovnih i povremeno prosvjetljujućih slobodnih prostora koje su ljudi mogli kreirati ukoliko su marili za njih.“ (Farber, 2002:26) U ovom slučaju, halucinogeni su utjecali na izmjenu socijalnog prostora, prebacivanje fokusa na fizičke osjete i stvaranje kolektivnog iskustva uz glazbu.

Ono što je ilegalizacija droge učinila za kontrakulturu je upravo suprotno od onoga što je planirano: droga je samim time što je ilegalna postala još jači simbol revolucionarnosti, još jači simbol za težnju za novim društvom, a njezina konzumacija u okviru kao što je Learyjev za pripadnike takvih kultova prešla je na novu, višu razinu. To više nije bila zabava i istraživanje sebe, čak niti u svrhu promjene društva, već doticaj sa ezoteričnim, nečim što je iznad njih i iznad društva koje zahtjeva promjenu.

Miller (1991) navodi etičke razloge koje je kontrakultura isticala kao premise za legalizaciju droga, nevezano uz gore navedene načine na koje se pokušala legalizirati.

(1) Droga kao sredstvo razumijevanja te način koji omogućava pojedincu da se podnese loš dio američke kulture. Već je ustanovljeno kako je konzumacija droge simbolizirala neslaganje sa postojećim društvom, ali s druge strane ona je za njih omogućavala razumijevanje te kulture na osnovnoj razini te je samim time davala mogućnost izbora za izlazak iz iste, ili za ostanak u njoj ali sa perspektivom koja je bila podnošljiva. Opravdanje za konzumaciju u ovome slučaju bilo je da droga donosi revoluciju u svijesti pojedinca, koja se dogodi dok je pod utjecajem, ali se zatim prenosi na život općenito, u bilo kakvom svijesnom stanju.

(2) Droga u religijskom iskustvu. Za kultove poput Learyjevoga, kao što je već napomenuto, droga je bila ključ za doživljavanje religijskog iskustva. Za njih, psihodelici su omogućavali povezivanje osobnoga sa vanjskim svijetom i onime što je iznad njega, ona je bila sredstvo za dodir sa ezoteričnim, transcendentnim. Pozivanjem na Prvi amandman i slobodu religijskog izbora u Americi, ovo je ujedno bio najbrži put za legalnu konzumaciju.

(3) Svijest o prirodi i jedinstvu pojedinca sa istom.

(4) Droga kao katalizator za bolji seks. Seksualno iskustvo i seksualno oslobođenje za kontrakulturu su bili gotovo jednako bitni kao konzumacija droga, i samim time oni su se nadopunjavali. Kako psihodelici djeluju na svijest na način da opuste pojedinca i pojačavaju osjećaj ljubavi i pripadnosti te pojačavaju osjete, seksualno iskustvo je pod utjecajem droge bilo pojačano.

(5) Droga može pojačati intimnost, interakciju između ljudi te surađivanje. Za stvaranje novog društva presudan je bio odnos između pojedinaca – bez osuđivanja, prihvaćanje svakoga kakav jest uz poštivanje njegovih želja (ukoliko ne oštećuju nekoga drugoga). Stoga smanjenje jaza među ljudima za kontrakulturu ima velik značaj.

(6) Droga kao neutralno oružje. Droga je za njih sama po sebi bila dobra, a kako se koristila samo za ono što su smatrali dobrim i pozitivnim, u njihovom viđenju sama je po sebi bila dobar argument.

(7) Zabava – droga čini da se čovjek osjeća dobro. U hedonističkoj kulturi, zabava je bila dovoljan razlog da se nešto opravda.

(8) Droga je bezopasna. Smatralo se da je droga bezopasna za pojedinca i za čitavo društvo. Argument korišten u ovom opravdanju jest da nije ništa više opasna od nikotina, alkohola ili ostalih supstanca koje su dozvoljene.

(9) Medicinska korist droge. LSD i ostale droge su se koristile u liječenju nekih bolesti, stoga ne mogu biti štetni niti za one koji ne pate od tih bolesti.

(10) Droga potiče kreativnost. Najjači argument u ovom slučaju bilo je pozivanje na kontrakulturne umjetnike – književnike, pjesnike, glazbenike, koji su vrlo otvoreno stvarali pod utjecajem droga.

6. PROPAST KONTRAKULTURE

Moglo bi se učiniti kako je kontrakultura kao pokret sasvim dobro napredovala – nastala je u središnjem dijelu društva, uzela je maha toliko da se postojeće društvo pobunilo protiv nje ilegalizacijom droga, proširila se toliko da je postala pokret većine mladih, a podržavali su je i neki pripadnici postojećeg društva u Americi. Teško je definirati točku propasti samog pokreta, ali možemo reći da se kontrakultura toliko proširila da je „pojela samu sebe“. Pokret sa svim svojim osnovnim stavovima nije mogao pretrpjeti proširenje tih razmjera, posebno ne u doba razvoja tehnologije, reklamnih agencija i masovnih medija. Kontrakultura je u nekom trenutku samim time što je obuhvatila toliku masu postala upravo ono protiv čega se borila: sa margine društva prešla je u mainstream, popkulturni pokret. Iz borbe protiv konzumerizma i masovne proizvodnje sama je postala plodno tlo za konzumerističko društvo.

Najbolji pokazatelj toga jesu festivali koji su se održavali šezdesetih godina. Monterey International Pop Festival, koji se održao u lipnju 1967. godine, prema Gairu (2007) je doveo glazbene zvijezde do nove, nacionalne razine. Te se godine također počeo izdavati časopis Rolling Stone, koji je bio obavezno štivo za većinu pripadnika kontrakulture unatoč tome što se sam odijelio od klasifikacije kontrakulturnog časopisa. Sve vezano uz kontrakulturu postajalo je sve veći izvor zarade, zato što su joj se ljudi masovno priklanjali jer je bila u modi. Svi su najpoznatiji glazbenici tog vremena počeli potpisivati

ugovore sa diskografskim kućama, što je u jednu ruku označavalo da su prodali svoja uvjerenja, ali s druge strane drukčije vjerojatno ne bi ni opstali, obzirom na zamah koji je kontrakultura uhvatila. Koncerti, ploče, majice sa natpisima glazbenika i bendova kao što su Hendrix, Dylan, Jefferson Airplanes i The Grateful Dead prodavali su se na svakom koraku te su ih kupovali uglavnom oni koji su se smatrali pripadnicima kontrakulture samo zato što je to tada bilo moderno – a takvih je bilo sve više i više. Woodstock, najpoznatiji festival tog vremena, koji se održao 1969. godine na farmi u blizini New Yorka bio je izrazito konzumerističke prirode. Uz prijenose i reklame u novinama, na radiju i na televiziji, kontrakultura i sve vezano uz nju postajalo je sve popularnije te kao takvo izvor sve veće i veće zarade. Kult zvijezda, poput gore navedenih glazbenika, počeo je snimati reklame za odjeću, obuću i slično, pri čemu nisu zarađivali samo oni, već i proizvođači brendova koje su reklamirali.

Ono što je promijenilo kontrakulturu, promijenilo je i kulturu tj. način konzumacije droge unutar pokreta. Stav koji je kontrakultura imala prema drogama i njihovoj konzumaciji u početku ima smisla utoliko što se koristi u pozitivne svrhe. Otvaranje svijesti putem LSD-ja i ostalih halucinogena je moguće u slučaju Huxleyja, Learyja, Keseyja ili ostalih sličnih njima, koji su bili formirane ličnosti, obrazovane osobe i znali su što svatko od njih traži u tom iskustvu. S druge strane, većina mladih ljudi koja se priklonila pokretu, pogotovo kasnije, kada su to činili isključivo zbog njegove popularnosti, sa svim uputama koje su dobili oko te konzumacije jednostavno nisu imali dovoljno široku percepciju i shvaćanje sebe, kao ni svijeta, da to dožive. Većina je mladih konzumirala droge jer je to bilo popularno, uz opravdanje pokreta kontrakulture koji je netko drugi za njih napisao i potpuno drugačije shvaćao.

„Ali to je iskustvo iznenada dohvatila generacija mladih ljudi koji su patetično akulturni i koji u to iskustvo često ne unose ništa osim isprazne žudnje. Oni su u svojoj mladenačkoj pobuni odbacili izopačenu kulturu svojih predaka... u korist ezoteričnih tradicija koje samo površno shvaćaju; u najgorem slučaju, u korist jednog introspektivnog kaosa u kome sedamnaest ili osamnaestgodišnjaci, čiji su životi još neoblikovani, lebde kao atomi u praznom prostoru... postoje umovi koji su preslabi ili premladi za takve psihičke avanture, i da neshvaćanje te činjenice predstavlja početak katastrofe.“ (Roszak, 1978:122) Roszak, dakle, naglašava razliku čovjeka sa iskustvom i disciplinom koji eksperimentira sa psihodelicima te nepromišljenog mladića koji zbunjeno promatra što mu se događa, pritom nerazumijevajući, ali potičući svoju ovisnost uzimajući drogu ponovno

i ponovno. Roszak također naglašava kako halucinogeni bačeni u takve ličnosti sužavaju svijest putem fiksacije, umjesto da je prošire, te da je upravo to dovelo do popularnosti u konzumaciji droga.

Farber (2002) pak naglašava kako je propast kontrakture, posebno u kontekstu uživanja droga, bila predvidljiva od samog početka zato što je droga preuzela glavnu ulogu u već zatrovanom društvu. Naglašava razliku između „legally medicated“, „legally intoxicated“, te nakon ilegalizacije droge „illegaly high“, koja je po njemu uspostavljena isključivo od strane vlasti i (u slučaju kontrakture) od strane uživaoca droge, koji su smatrali da time mijenjaju društvo. Farber dakle smatra da je jednako zatrovano društvo koje koristi lijekove za smirenje (poput Xanaxa) u smislu brzog rješenja za postojeći problem, kao i ono koje koristi drogu kako bi promijenilo svijet. Ukoliko je društveno prihvatljivo samo zatrpavati probleme lijekovima za smirenje, umjesto da se oni rješavaju na normalan način - suočavanjem, kako se može očekivati od mladih ljudi koji su proizašli iz istog tog društva da svoje probleme rješavaju drugačije. „Izbor ilegalnih droga šezdesetih zakomplicirao je smanjenje upotrebe. U šezdesetima, mladež bijele srenje klase obnovila je zalihu medicinskog kovčega. Točnije, nadodali su marihuanu i LSD.“ (Farber, 2002:18)

7. KONZUMACIJA DROGE DANAS

Danas su sve droge, izuzevši marihuanu u nekim državama, ilegalne. Ilegalizacija droge u kontrakтури svela je njezinu proizvodnju na crno tržište, ulične laboratorije, i taj se način proizvodnje zadržao. Droge koje se tako proizvode nemaju kontrolu kvalitete i oni koji ih kupuju i konzumiraju nemaju nikakva jamstva o njihovom sastavu. Stoga, iako se broj konzumenata nije smanjio, smrtnost uzrokovana konzumacijom droga se višestruko povećala. Ulične se verzije narkotika mogu gotovo svugdje kupiti na svakom koraku, a ilegalna droga je već krajem 20. stoljeća postala vrlo unosan posao. Rekreativno korištenje droga danas je popularno koliko i u kontrakтури, ako ne i više, no nije zastupljeno u medijima kao nešto pozitivno ili vezano uz promjenu, već je stigmatizirano.

Ono što se uvelike razlikuje od kontrakture jest spektar droga koji se danas konzumira. Sa razvojem znanosti, posebno farmakologije, razvija se i crno tržište droga te često čujemo za nove vrste koje izazovu kratkotrajnu paniku zbog onoga što uzrokuju, a

zatim nestanu. U kontrakulturi su primarni bili halucinogeni i kanaboidi, uz dodatak opioida (koji nisu nužno smatrani dobrima). Danas su najprodavanije droge uglavnom amfetamini i metamfetamini – posebno MDMA, kokain i heroin (Maisto, Galizio, Connors, 2004). Naglasak je sa konzumacije lakih droga koje ne izazivaju ovisnost prešao na teške droge koje djeluju na centralni živčani sustav i izazivaju ovisnost te kod kojih se sindromi apstinencije manifestiraju kao teške tegobe. Intravenozna konzumacija droga dovela je do širenja zaraznih bolesti.

Ovisnost o drogi danas označena je kao individualni problem te se često zanemaruje njezina sociokulturalna perspektiva. Silver (1991) naglašava stav koje zapadno društvo zauzima prema ovisnicima o drogi, a koji je forma neutralnih promatrača koji se odvajaju od tog svijeta i stigmatiziraju ga.

Room i Sato (2002) naglašavaju kako upravo ta vrsta društva koje osuđuje konzumente droga potiče iste na konzumaciju. Pripadnost nekoj grupi, osjećaj identifikacije unutar grupe su visoko cijenjeni i potrebni mladima kako bi se osjećali prihvaćeno. Stoga zajedničko uživanje droga kao kolektivna kulturalna aktivnost povezuje grupu ljudi i ujedno ih odvoja od ostatka svijeta koji to smatra devijantnim.

Thombs (2006) pri proučavanju društvenog fenomena uživanja droge iznosi hipotezu da je ovisnost o drogama nužno društveni problem, zato što nastaje unutar društva, uvjetovan je društvom te obuhvaća njegove članove. Po njemu postoje četiri funkcije droge unutar društva: (1) droga olakšava društvenu interakciju te tako omogućuje mladima da se lakše sprijatelje i pronađu svoje mjesto u zajednici, (2) droga pruža mogućnost odmicanja od društvenih obaveza, (3) droga pomaže u stvaranju osjećaja grupe među konzumentima i (4) droga označava direktnu pobunu protiv postojećih društvenih vrijednosti. Dakle samo društvo mladim ljudima nameće norme, te onima koji se olako ne prilagode istima nudi lakši izlaz u formi konzumacije droga.

Ukoliko se današnja konzumacija ilegalnih droga sagledava u društvenom kontekstu, a ne može se u cjelosti sagledati nikako drugačije, postavlja se pitanje je li ta konzumacija od strane tolike količine ljudi zapravo postala normalna. Spada li pod normalno, iako to većina ljudi ne čini, ili je samo statistički normalna, iako se još uvijek smatra devijantnim ponašanjem (Valentine, 2011. prema Manning, 2007.).

8. PRIKAZ ODNOSA PREMA DROGI: PREDKONTRAKULTURA PEDESETIH I POSTKONTRAKULTURA OSAMDESETIH

Razlika odnosa prema drogama predkontrakulture i postkontrakulture prikazat će se analizom jedne knjige i jednog filma. Knjiga *Junkie: Confessions of an Unredeemed Drug Addict*³ Williama Burroughsa iz 1953. godine predstaviti će stav pedesetih godina, s Burroughsom kao jednim od predstavnika Beat generacije koja je začela konrakulturu. Uz stav ovisnika o drogi dat će se i prikaz američkog društva kao „histeričnog“ kada su droga i ovisnost u pitanju. Film *Trainspotting* Dannyja Boylea iz 1996. prikazat će stav postkontrakulture osamdesetih godina, s obzirom na to da je radnja smještena krajem osamdesetih godina u Škotskoj. Kroz analize prikazat će se promjena droge kao označitelja te će se istaknuti ono što je kod ovisnosti ostalo jednako.

8.1. BURROUGHSOV JUNKIE I TEORIJA OVISNOSTI

William Burroughs jedan je od začetnika Beat generacije. *Junkie* je jedno od njegovih prvih djela, polu-autobiografsko, objavljeno pod pseudonimom William Lee, što je ujedno i ime glavnog lika. Ovaj je tekst osnovni prikaz stila života ovisnika o heroinu pedesetih godina u Sjedinjenim Američkim Državama. Glavni je lik očevidac događaja, prepričava u prvom licu suhoparnim i jezgrovitim stilom koji je suprotan iskrenom i otvorenom načinu prepričavanja života koji je izrazito osuđen od strane društva.

U prologu, u kojemu se prepričava djetinjstvo lika, daje se osuda komformističkog društva i načina života kojim su živjeli roditelji, kao jedna od primarnih odrednica kontrakulture. „I was born in 1914 in a solid, three-story, brick house in a large Midwest city. My parents were comfortable. (Loc. 55)“ „I went to a progressive school with the future solid citizens, the lawyers, doctors and businessmen of a large Midwest town... When I was about seven, my parents decided to move to the suburbs „to get away from people“. They lived there in a comfortable capsule, with a beautiful garden and cut off from contact with the life of the city.“ (Loc 64). Sebe ističe kao opreku ovom načinu života – osrednji u svemu, suprotno onome što društvo od njega očekuje u odnosu na sve što mu je omogućeno, ne uklapa se, nije dobar u sportu niti zainteresiran za školovanje ili poslovne mogućnosti. „I hated the University and I hated the town it was in. The University was a fake English setup taken over by the graduates of fake English public schools.“ (Loc 82).

³ Kasnije preimenovan u *Junkie*, zatim *Junk* te finalno *Junky: The Definitive Text of a "Junk"*

Mržnja i gađenje prema takvom načinu života i prema komformizmu provlače se kroz čitavo djelo. Uočljiv je stav odbijanja ovakvog društva, odbijanja kontrole od istoga – bilo osobne, putem masovnih medija, obrazovanja, znanosti, vlade ili države. Jedan od načina negiranja kontroliranog režima i stjecanja vlastite slobode subjekta u njemu za Burroughsa je ovisnost o drogama. Subjekt se kao ovisnik o drogama oslobađa kontrole društva na način da ga kontrolira nešto treće, izvanjsko, a to je alternativa nametnutome.

Ovisnik o drogi, konkretno o heroinu, formiran je na margini „normalnog“ društva, odnosno onoga što većina smatra normalnim. Ovisnost o drogama uklopljena je u društvo, ali ovisnik negira to društvo – živi na margini po pravilima oformljenima u njegovoj zajednici te prema konvencijama te zajednice. „A junky runs on junk time. When his junk is cut off, the clock runs down and stops. All he can do is hang on and wait for non-junk time to start. A sick junkie has no escape from external time, no place to go. He can only wait.“ (Loc 1143) „Junkies run on junk time and junk metabolism. They are subject to junk climate. They are warmed and chilled by junk. The kick of junk is living under junk conditions. You cannot escape from junk sickness any more than you can escape from junk kick after a shot.“ (Loc 1256)

Unatoč tome, objašnjava se da se ne postaje ovisnikom ciljano, već zato što se nema posebnog interesa ili motivacija u bilo kojem drugom smjeru koje društvo nudi. Isprobava se iz znatiželje, kako bi se pokušalo pronaći nešto novo i zanimljivo u ponuđenom svijetu. „You don't decide to be an addict. One morning you wake up sick and you're an addict.“ (Loc 109).

Burroughsova stanična teorija ovisnosti, tzv. stanična hipoteza pretpostavlja da se pri korištenju heroina stanice ovisnika mijenjaju. „I think the use of junk causes permanent cellular alteration. Once a junky, always a junky. You can stop using junk, but you are never off after the fist habit.“ (Loc 1489) Upravo zato prema njemu svi ovisnici izgledaju slično – „junk has marked them with it's indellible brand“ (Loc 1546) i zato što to nose u sebi prepoznaju, osjećaju druge ovisnike i mjesta gdje mogu nabaviti drogu.

Nakon stvaranja ovisnosti, heroin postaje biološka potreba: „Why do you feel that you need narcotics, Mr.Lee? – I need it to get out of bed in the morning, to shave and eat breakfast.“ (Loc 1273) „I need it to stay alive.“ (Loc 381) Kada ovisnik ima dovoljno i konzumira redovito, osjećaj podizanja nije toliko jak pa dobiva lažan osjećaj da može bez heroina, do trenutka kada mu nestane zaliha i kada počinje osjećati simptome povlačenja.

Heroin potpuno dehumanizira ovisnika i jedino o čemu može misliti jest kako će ponovno nabaviti dozu. U tom se trenutku najviše očitava otklon od društva koji je ovisnik izabrao: on će ukrasti ili smisliti bilo koji način da dođe do novaca za čime nikad ne slijedi osjećaj krivice. Dehumanizacija se očitava i u činjenici da ovisnik o heroinu funkcionira isključivo na opozicijama – ili ima želju, ili potpuni nedostatak iste. Ističe se da je nakon odvikavanja nekoliko dana dobro, ali da nakon toga ovisnik ne želi ništa – niti drogu, niti išta drugo – život postaje isključivo dosada, pa se ovisnost često zamjenjuje nekom drugom, uglavnom alkoholom, dok se ne vrati primarnoj ovisnosti. Vrijeme je za ovisnika relativno, ističu se jedino periodi bolesti ili čekanja nove doze. Ukoliko je uzeo dozu, može provesti sate gledajući u cipelu na podu – vrijeme je koncept koji za ovisnika ne postoji. „Junk takes everything and gives nothing but insurance against junk sickness.“ (Loc 1570) Jedino bitno u životu ovisnika predstavlja nova doza.

Odcjepljenje od kontrole društva putem ovisnosti o narkoticima ne može biti potpuna, zato što je subjekt i dalje podložan društvu. To se posebno vidi u trenucima kada zakon počinje progoniti ovisnike i hapsiti ih. Ovisnik je ovisan o društvu iako ga odbija, makar utoliko što kada ga zatvore ne može nastaviti sa svojom rutinom uzimanja. Prikazuje se histeričnost američke kulture prema ovisnicima o drogama uvođenjem narkotičkih akata, što eskalira hapšenjem svakoga tko ima tragove uboda na rukama. Burroughs na ovim mjestima uspoređuje uzimanje droge sa uzimanjem duhana, alkohola ili antidepresiva koji su zakonski odobreni te zagovara da je počinjeno više težih zločina pod utjecajem alkohola nego pod utjecajem bilo kakvih vrsta droga (loc 329), što je jedna od glavnih značajki koje kasnije zagovara kontrakultura. Histeričnost američkog društva stavlja se u opreku sa Meksikom, gdje glavni lik odlazi nakon što je uhapšen. Ondje je moguće potkupiti bilo koga, neovisno o počinjenom djelu. Iako Burroughs to određuje kao vrstu bezakonja, prikazuje to društvo kao slobodnije od američkog – daje slobodu čovjeku da sam izabere svoj način života. Na tom se mjestu očitava kako kontrola društva potpuno ovisi o uvjetima koji su u društvu dogovoreni i ustaljeni. Meksiko pred kraj postaje mjesto gdje iseljavaju svi ovisnici ili dileri iz SAD-a, koji nisu završili u zatvoru ili umrli.

Na nekoliko mjesta Burroughs spominje ostale droge, one koje po njemu ne izazivaju ovisnost. Te su droge one koje kontrakultura kasnije smatra dobrim drogama. Na samom početku spominje konzumente marihuane, takozvane *teaheds*. „Teaheds are not like junkies.“ (loc 314) Spominje ih u negativnom kontekstu, zato što im, za razliku

od korisnika heroina, diler mora pridavati puno više pažnje. Smatra da marihuana ne stvara ovisnost – godinama je se može pušiti, ali u trenutku kada je nema neće biti neugodnog osjećaja ili simptoma povlačenja. Također napominje kako se koristi kao afrodisijak, i kako svi koji govore da postoji psihoza od konzumiranja pretjeruju, zato što ona prolazi čim djelovanje prestaje (loc 329).

Na samom kraju, kada svi prebjegnu u Meksiko, ponovno spominje marihuana i ostali opijati. Predstavlja mlade hipstere i iznosi upravo ono što je pošlo krivo pri propasti kontrakture: limitiranost njihovih interesa, uzimanje marihuane i ostalih droga zato što je popularno, što iznosi kao generacijski problem – „The young hipsters seem jacking in energy and spontaneous enjoyment of life. But, after a shot, they slump into a chair like a resigned baby waiting for life to bring the bottle again.“ (Loc 1840)

Burroughs ne prikazuje heroin i ostale droge kao nešto pozitivno ili negativno, jednostavno to prikazuje kao način života, sliku života koji je on odabrao, bez ikakve simbolizacije. „I never regretted my experience with drugs. I think I am in better health now as a result of using junk at intervals than I would be if I have never been addict. When you stop growing, you start dying. An addict never stops growing... Junk is a cellular equation that teaches the user facts of general validity. I have learned a great deal from using junk: I have seen life measured out in eyedroppers of morphine solution. I experienced the agonizing deprivation of junk sickness, and the pleasure of relief when junkthirsty cells drank from the needle. I have learned the cellular stoicism that junk teaches the user... I have learned the junk equation. Junk is not, like alcohol or weed, a means to increased enjoyment of life. Junk is not a kick. It is a way of life.“ (loc 117)

Burroughsov ovisnik se odriče društva u svrhu svoje slobode, ali je to njegov izbor koji, barem na početku, prije nego ovisnost potpuno preuzme kontrolu nad subjektom, služi određenoj svrsi i svjetonazoru.

8.2. TRAINSPOTTING I TEORIJA OVISNOSTI 80-IH

Trainspotting je film koji prikazuje ovisnost i kulturu ovisnosti nakon što se sva zabava istrošila, odnosno prikazuje čistu zlouporabu supstance. Prati grupicu ovisnika o heroinu 80-ih godina u Edinburghu. Protagonist je Mark Renton, koji govori u prvom licu i kroz njegove oči sagledavamo film.

Film započinje citatom “Choose Life. Choose a job. Choose a career. Choose a family. Choose a fucking big television, choose washing machines, cars, compact disc players and electrical tin openers. Choose good health, low cholesterol, and dental insurance. Choose fixed interest mortgage repayments. Choose a starter home. Choose your friends. Choose leisurewear and matching luggage. Choose a three-piece suit on hire purchase in a range of fucking fabrics. Choose DIY and wondering who the fuck you are on Sunday morning. Choose sitting on that couch watching mind-numbing, spirit-crushing game shows, stuffing fucking junk food into your mouth. Choose rotting away at the end of it all, pissing your last in a miserable home, nothing more than an embarrassment to the selfish, fucked up brats you spawned to replace yourselves. Choose your future. Choose life... But why would I want to do a thing like that? I chose not to choose life. I chose somethin’ else. And the reasons? There are no reasons. Who needs reasons when you’ve got heroin? ” Iz početnog se citata vidi kako je ovisnost o heroinu postavljena kao bijeg od konzumerizma i društva koje se na njega oslanja. To je samo po sebi krivo, zato što je droga nekonvencionalna, ali najjača vrsta konzumerizma. Kod ovisnika, što se i pokazuje na samom početku filma dok Renton i Spud bježe od policije, svako ponašanje služi nabavljanju heroina ili nabavljanju novaca kojim se on može kupiti. Burroughs nije bio toliko naivan po pitanju ove teme, već je bio svjestan ekonomskog aspekta ovisnosti. „Junk is the ideal product... the ultimate merchandise. No sales talk necessary. The client will crawl through a sewer and beg to buy. The junk merchant does not sell his product to consumer, he sells the consumer to his product. He does not improve and simplify his merchandise. He degrades and simplifies the client. He pays his staff in junk.“ (Burroughs, 2015).

Osnova filma je prisna veza s heroinom, kao i činjenica da ovisnik zbog te veze izdaje sve ostale: onu sa prijateljima, roditeljima i društvom. Konzumacija heroina u filmu može se povezati sa hipotezom o propašću kontrakulture: ne konzumira se s nekom svrhom, već isključivo zbog nedostatka ambicija, konzumacija radi konzumacije („We'd took vitamin C if they made it illegal“). Droga preuzima ulogu nadomjestka za život, a ovisnost životu daje ne samo značenje, već i svrhu. Paralelno s time, ovisnost onemogućava bilo kakvu vrstu ostvarenja likova zato što droga vrlo brzo postaje prioritet, a likovi osjećaju uzbuđenje samo kada konzumiraju heroin ili kada nabavljaju novac za isti. Gledanjem filma postaje jasno kako likovi ništa drugo i ne žele osjetiti.

Iluzornost ovisnosti i onoga što ona nudi te što uz nju nepobitno dolazi razbija se kroz film. Uz izjavu Marka Rentona koja iznosi da ljudi zabravljaju na užitak koji nudi heroin, a koji opisuje kao tisuću puta bolji od bilo kojeg orgazma, dobiva se dojam da heroin može biti nešto dobro. Brzo se prikazuje da je to potpuno nemoguće te da je ovisnik osuđen na propast.

Iluziju droge kao nečeg dobrog prati i iluzija prijateljstva unutar grupe, a s razbijanjem iluzije o prijateljstvu i droga postaje isključivo negativno označena. Na više se mjesta ističe kako je prijateljstvo između likova zapravo nužnost, zato što su odbačeni od ostatka svijeta. Oni prihvaćaju tu odbačenost te se i sami odvajaju od njih, nazivajući ih *human tribe*, ljudskim plemenom, pri čemu razlika u oblačenju i stilu oslikava razliku u životnom stilu gotovo jednakom jačinom kao i samo ponašanje likova. Kroz oči ovisnika, ostatak društva nije normalan, što pokazuje niz scena gdje oni komentiraju ovisnost o heroinu kao nešto loše dok se sami truju alkoholom, cigaretama ili pripisanim lijekovima.

Sastav grupe koja se drži zajedno izuzetno je šarolik. Uz Marka Rentona tu je Sick Boy, narcis koji se razbacuje činjenicama o filmovima, glumcima, kulturi i nogometu te koji se hvali time da može prestati s konzumacijom kada god poželi putem metode koju je sam osmislio. Spud je okarakteriziran kao naivan i povodljiv član grupe, jedini koji ih zapravo sve doživljava kao prijatelje te jedini koji ima neku vrstu emocije i privrženosti prema grupi. Do kraja se filma ne razrješava pitanje je li ta emocija stvarna ili je jednostavno previše ovisan o tuđem utjecaju ili se previše boji da bi otišao. Begsbie, stariji od ostalih i izuzetno agresivan jedini je član grupe koji ne konzumira heroin. On pak ima problem sa agresivnošću i sa alkoholom. Preuzima na sebe ulogu vođe grupe, fizički i psihički maltretira sve ostale članove, kao i ljude koje susreće u svakodnevnim situacijama. Daje se zaključiti da je Begsbie u ovoj grupi (unatoč tome što ne konzumira heroin) zato što je i on odvojen od „normalnog“ svijeta zbog svoje agresivnosti koja graniči sa dijagnozom sociopata. Također se pokazuje da alkohol koji Begsbie konzumira izaziva agresivnije ponašanje od heroina i ostalih droga, koje drugi konzumiraju. Posljednji član društva, Tommy, služi kao prikaz nužne propasti zbog heroina. Jedini član grupe koji je na početku filma normalan, ne konzumira drogu - sportaš koji ima djevojku, ambicije i ponaša se kao prosječan adolescent. Tommy zbog krivog odabira društva započinje sa konzumacijom heroina nakon što ga djevojka ostavi. Fizički mu se izgled izuzetno promijeni te prestaje mariti za mišljenje ostalih koje mu je prije bilo važno (što

je vidljivo po natpisima na zidovima zgrade kada mu Renton dolazi u posjet). Tommy na kraju jedini iz društva umire od heroina, unatoč tome što je bio jedini koji nije konzumirao. On simbolizira prosječnog adolescenta koji se okreće drogama kao rješenju zbog problema koji mu se čini nerješiv, a zapravo je normalna životna situacija kroz koju svi prolaze te je on najjači simbol upozorenja gledateljima. Iako se međusobno nazivaju prijateljima, kroz više scena postaje jasno kako to zapravo nisu. Kada dolaze do novaca od prodaje heroina, Sick Boy govori kako bi on ukrao čitav novac kada bi dobio priliku, Renton razmišlja hoće li ukrasti novac (što na kraju i čini), a Begsbie, uz konstantno maltretiranje svih, spava čuvajući torbu sa novcem. Nužnost umjesto prijateljstva istaknuta je rečenicom *he's a mate* koju višestruko u filmu koriste govoreći o Begsbieju – ne odgovara im to što radi, nije im ugodno s njime, ali pripada u društvo i zato ga ne mogu odbaciti.

Nemogućnost odustajanja i bijega iz zamke heroina prikazana je na nekoliko razina. Prva i najočitija jest u jednoj od početnih scena kada se Renton priprema za odvikavanje po Sick Boyevoj metodi. Pripremi sve što mu je potrebno (uključujući i Valium koji uzima od majke i naziva ga socijalno prihvaćenom ovisnošću) i u idućoj sceni ga vidimo kako razbija barikadu na vratima i odlazi tražiti novu dozu. Druga razina nemogućnosti bijega oslikava se u scenama nakon odvikavanja na koje su Rentona osudili roditelji nakon što se predozirao i skoro umro. Nakon toga je čist, ne traži heroin, ali je potpuno lišen emocija i sveden na dosadu i depresiju na tolikoj razini da kada mu roditelji osvoje kuću nema nikakvu emociju vezanu uz to. Treća je razina ljubavna, odnosno Rentonov odnos s Diane. Kada se prvi put skine s heroina libido mu podivlja i zaključuje da je u nju zaljubljen, no kasnije shvati kako je ona maloljetna školarka koja sada ima moć odlučivanja u njihovom odnosu zbog ucjene da će ga optužiti jer je maloljetna. Nakon heroina, nema zadovoljstva niti u romantiziranoj ljubavi. Finalna razina je razina unutar same strukture filma: Renton ne može pobjeći od društva iako je otišao u London i pokušao korjenito promijeniti svoj život.

Dehumanizacija koja dolazi uz konzumaciju heroina prikazana je na surov način. Jedan od prikaza jest Tommyjev pogreb na kojemu nitko ne plače, već prepričavaju što se dogodilo uz elemente nevjerice i povremenog smijeha, ali bez tuge ili žaljenja, kao da je smrt očekivana mogućnost. Najsuroviji dio dehumaniziranog ovisnika prikazan je u smrti bebe Dawn, kćeri Sick Boya i Allison, djevojke koja je boravila s njima. Iako je dijete od samog početka osuđeno na propast u stanu gdje borave ljudi kojima je na pameti jedino

kako pribaviti heroin, njezina smrt svejedno šokira. Renton u tom trenutku ne samo da zbog droge nije svijestan koliko dugo Allison vrišti, već kada spozna što se dogodilo nema što reći njoj niti Sick Boyu, iako razmišlja o tome kako im želi reći nešto humano. Dubina ovisnosti se očitava u tome što odlazi napraviti Allison dozu kako bi se smirila, ali tek nakon što je napravi sebi.

Kraj filma, u kojemu Renton krade novac od prodaje heroina svojim prijateljima i odlazi koristeći citat na početku filma u obrnutom smislu, na način da sada bira život makar bio i komercijalistički, nije toliko optimističan koliko izgleda. Unatoč tome što se Renton izvukao iz ovisnosti i heroina, ne postoji opcija povratka – ukoliko želi živjeti „normalno“ mora oformiti život u novom okruženju sa ljudima koji ga ne poznaju i koji vjerojatno nikada neće saznati za njegovu prošlost.

9. ZAKLJUČAK

Ovisnost o drogama je društveni problem, i kao takav se može riješiti ili umanjiti isključivo društvenom promjenom. Ovisnost o drogi stigmatizirana je u odnosu na ostale, društveno više prihvaćene ovisnosti, a nalazi se u društvu koje gotovo potiče čovjeka na ovisnosti raznih vrsta.

Konzumacija droga u kontrakulturi i konzumacija ilegalnih droga danas razlikuju se u dva glavna aspekta: vrstama droga koje se konzumiraju i razlogu konzumacije droga.

Značajna je razlika u vrstama droga koje se konzumiraju. Iako se konzumacija kanaboida i halucinogena u kontrakulturi ne može nazvati beznačajnom za zdravlje, posljedice koje uzrokuje konzumacija takvih vrsta droga manje su štetne od posljedica amfetamina koji su danas preuzeli primat konzumacije.

Najvažnija razlika počiva u razlogu konzumacije droga. Dok je kontrakultura s istom započela zbog širenja svijesti, unaprjeđenja sebe i promjene društva na bolje (ili barem na ono što su oni smatrali boljim), droga se danas uglavnom konzumira kako bi se pobjeglo od društva bez tendencije da se išta promijeni. Konzumenti uzimaju droge kako bi se otuđili od svojih problema uzrokovanih unutar društva, uzimaju kako bi našli brzo trenutno rješenje, „quick fix“. Nema niti ostataka želje za spoznajom i promjenom, kako sebe tako niti svijeta oko sebe, već isključivo bijeg od istoga. Kontrakultura je svojim sljedbenicima predstavila način za promjenu društva, a završila je tako da se popularizirala samo ljuštura bez unutrašnjosti, samo konzumacija droge bez ikakvog „pravog“ razloga za istu.

„We are not junkies, not in it just for kicks, nor are we sick. There is no category for us.“ (Miller, 1991:6)

LITERATURA

- Burroughs, W. (1953). *Junkie: Confessions of an Unredeemed Drug Addict*. Kindle edition.
- Burroughs, W. (2015). *Naked Lunch*. Penguin Classics.
- Cincotta, H. (1998). *Američka povijest – Kratki prikaz*. Zagreb: Informativna agencija SAD. 302-362.
- Cravetto, E. (2008). *Povijest 18 – Poslijeratno doba – 1945.-1985*. Zagreb: Europapress holding.
- Farber, D. „The Intoxicated State/Illegal Nation: Drugs in the Sixties Counterculture“. U: *Imagine Nation, The American Counterculture of the 1960s and '70s*, ur. Braunstein, P., Doyle, M.W. New York: Routledge, 2002. 17-41.
- Gair, C. (2007). *The American Counterculture*. Edinburgh University Press. 17-36, 119-138.
- Haynes, J. „Što je seksualno oslobođenje?“ U: *Šezdesete – zbornik*, ur. Lukšić, I. HFD, 2000. 249-254.
- Katzung, B.G., Trevors, A.J. (2013: 10th Edition). *Pharmacology – Examination and Board Review*. McGrawHill Medical.
- Madaras, L. i SoRelle, J.M. (2000). Taking Sides: „Clashing Views on Controversial Issues in American History“; Volume II, *Reconstruction to the Present*. Dushkin/McGraw-Hill. 288-311.
- Maisto, S.A., Galizio, M. i Connors, G.J. (2004: 4th Edition). *Drug Use and Abuse*. Wadsworth/Thomson Learning.
- Miller, T. (1991). *The Hippies and American Values*. The University of Tennessee Press. 1-25, 51-70, 71-84.
- Povijest, 18. knjiga, Poslijeratno doba – 1945.-1985., V: Sjedinjene Američke Države: Od Trumana do Clintona. 214-257.

- Room, R., Sato, H. (2002). „Drinking and Drug Use in Youth Cultures“. *Contemporary Drug Problems* 29/Spring 2002.
- Rossinow, D. „The Revolution is About Our Lives: The New Left's Counterculture“. U: *Imagine Nation, The American Counterculture of the 1960s and '70s*, ur. Braunstein, P., Doyle, M.W. New York: Routledge, 2002. 99-125.
- Roszak, T. (1978). *Kontrakultura: Razmatranja o tehnokratskom društvu i njegovoj mladenačkoj opoziciji*. Biblioteka Naprijed, 13-41, 41-69, 119-135.
- Silver, R. (spring/summer 1991). „Our Culture of Addiction“. *Media&Values*, 54-55.
- Thombs, D.L. (2006: 3rd Edition). *Introduction to Addictive Behaviors*. The Guilford Press, New York.
- Valentine, K. (2011.). „Book Review Essay: Intoxicating Culture: Culture on Drugs: Narco-Cultural Studies of High Modernity, Drugs and Popular Culture: Drugs, Media and Identity in Contemporary Society, Pleasure Consuming Medicine: The Queer Politics of Drugs“. *Contemporary Drug Problems* 38/Fall 2011.

FILMOGRAFIJA

Trainspotting (1996), redatelj: Danny Boyle

SAŽETAK

Rad se bavi problematikom konzumacije ilegalnih droga. Američka kontrakultura prikazana je kao početna točka popularizacije konzumiranja ilegalnih droga, posebno kod mladih. Opisan je kontekst njezinog nastanka kao i sam pokret, uz vrijednosti za koje se zalagao, s naglaskom na značaju konzumacije droga u svrhu oslobođenja od društvenih odrednica koje su smatrane neispravnima. Propast kontrakulture donosi i promjenu percepcije konzumacije ilegalnih droga, a nova se percepcija zadržava sve do danas. Naglasak je na razlici konzumacije droga u vrijeme kontrakulture i danas, koja se određuje kao dvostruka: razlika u vrstama droga te razlika u razlogu konzumacije. Dodatno se potkrjepljuje analizom knjige *Junkie* W. Burroughsa kao pokazateljem konzumacije u doba predkontrakulture pedesetih te analizom filma *Trainspotting* Dannyja Boylea, kao pokazateljem konzumacije u doba japijevske postkontrakulture osamdesetih.

Ključne riječi: ilegalne droge, američka kontrakultura, uporaba i zlouporaba droga

SUMMARY

The paper deals with problems of the illegal drugs use. The American counterculture is shown as the starting point of the popularization of illegal drugs, especially among young people. The context and the origin of the American counterculture are described along with the values which the movement advocated, with the emphasis placed on the importance of the consumption of illegal drugs as means of liberation from the society which was considered wrong. The downfall of counterculture entails a change in the perception of the consumption of illegal drugs, and this new perception persists today. The emphasis of the paper is on the difference in the consumption of drugs in the American counterculture and today, which is defined in a twofold manner: difference in the type of consumed drugs, and the difference in the motive of consumption. This difference is further corroborated through an analysis of the book *Junkie*, which shows consumption in the pre-countercultural period, and via an analysis of the movie *Trainspotting*, which shows consumption in the yuppie, post-countercultural period.

Key words: illegal drugs, American counterculture, use and abuse of illegal drugs